

Połączenie Radziwia z Płockiem

Wśród czytelników *Dziejów Płocka* rodzi się pytanie: dlaczego w tym opracowaniu brak nawet najmniejszej wzmianki o przyłączeniu Radziwia do Płocka? Fakt ten miał miejsce w roku 1923¹, chociaż pierwsze kroki ku połączeniu tych dwóch organizmów uczynione zostały zaledwie w pół roku² po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w r.1918. Wydaje się słusznym, aby prześledzić, w oparciu o źródła archiwalne, działania władz miejskich, powiatowych i wojewódzkich oraz społeczności radziwskiej dotyczące powiększenia granic Płocka po pierwszej wojnie światowej.

U podstaw działań władz terenowych i mieszkańców na rzecz zmiany granic dotychczasowych jednostek administracyjnych kraju legły dyspozycje władz odrodzonego państwa polskiego oraz potrzeby lokalne mieszkańców. Już w marcu roku 1919 Ministerstwo Spraw Wewnętrznych wysłało do wszystkich przewodniczących wydziałów powiatowych i prezydentów miast w Polsce pismo³ zawiadamiające o przygotowaniu nowego projektu administracyjnego państwa polskiego. W piśmie tym polecono zebrać opinię na temat pożądanych zmian w granicach terytorialnych danego powiatu, czy też miasta. Dokument ten spotkał się z dużym zainteresowaniem władz miejskich Płocka.

Trudno jest obecnie ustalić czy mieszkańcy Radziwia z własnej inicjatywy wystąpili z propozycją przyłączenia swojej wsi do Płocka, czy też uczynili to płocczanie na podstawie cytowanego już pisma Min. Spraw Wewnętrznych w marcu roku 1919.

Sądzić należy że mieszkańcy Radziwia byli inspirowani przez działaczy Płocka w sprawie połączenia tych dwóch miejscowości w jeden organizm terytorialny. Świadczy o tym tekst pisma prezydenta m. Płocka do Rady Miejskiej⁴, w którym to piśmie stwierdza się, że: „[...] dnia 21 kwietnia r.b. odbyło się zebranie mieszkańców Radziwia w ilości 145 osób, gospodarzy rolnych i bezrolnych, na które zostali zaproszeni przez organizatorów zebrania przedstawiciele miasta: prezydent - dr Aleksander Maciesza i ławnik Magistratu p. Ludwik Gałkowski oraz członkowie Rady Miejskiej p. Ludwik Dorobek, p. Stanisław Trzeciak. Po przemówieniu p. Ludwika Dorobka i dr Aleksandra Macieszy oraz szczegółowej dyskusji i wyjaśnieniach prezydenta zebrani jednogłośnie wypowiedzieli się w zasadzie za przyłączeniem Radziwia do Płocka, z tym że ostateczna decyzja zostanie podjęta na zebraniu gromadzkim, po przyjęciu warunków przyłączenia, opracowanych przez Komisję złożoną z dwunastu osób, a mianowicie: sześć osób z miasta i sześć z Radziwia. Zebrani jednomyślnie wybrali sześć osób do Komisji[...]”⁵

W skład komisji spośród mieszkańców Radziwia wybrani zostali: Stanisław Paskuda - sołtys, Mateusz Chyba, Wawrzyniec Dorobek reprezentujący „gospodarzy” oraz Paweł Fuz, Stanisław Dorobek, Teodor Kęsy, - zaliczani do grupy „bezrolnych”⁶. Rada Miejska m. Płocka na swoim posiedzeniu w dniu 13 maja 1919 r. wybrała do sześciuosobowej komisji, mającej ustalać warunki połączenia Radziwia z Płockiem, następujących przedstawicieli: dra Aleksandra Macieszę - prezydenta, Ludwika Gałkowskiego - ławnika magistratu oraz członków Rady - Dorobka, Rokitnickiego, Trzeciaka, Szmidta⁷.

Powołana w maju 1919 r. komisja, składająca się z przedstawicieli władz miasta Płocka i mieszkańców wsi Radziwie, nie podjęła energiczniejszych działań na rzecz ustalenia warunków przyłączenia Radziwia do Płocka. Wydaje się, że przyczyną tego stanu rzeczy były wydarzenia związane z działaniami wojennymi między Polską a Związkiem Radzieckim. Świadczy o tym informacja władz miejskich Płocka dla wojewody warszawskiego, w której stwierdza się, że: „[...] do załatwienia sprawy rozszerzenia granic miasta Płocka powołana została komisja[...] Prace te rozpoczął dr Aleksander Maciesza, który [...] zajmował się kwestią rozszerzenia granic miasta Płocka, jednak z powodu wstąpienia do armii jako ochotnik i wyjazdu z Płocka sprawy tej na razie kontynuować nie może i takowa będzie wszczęta na nowo po powrocie dra Aleksandra Macieszy z wojska”⁸.

Rozpoczęta akcja w sprawie zmiany granic miasta Płocka poprzez "przyłączenie do niego Radziwia w kwietniu - maju 1919 r. znalazła uznanie u władz województwa warszawskiego, o czym świadczyło pismo wojewody warszawskiego z końca maja 1920 r., skierowane do magistratu m. Płocka⁹.

Wojewoda w swym piśmie do władz miejskich poinformował, że w oparciu o ustawę z dnia 20 lutego 1920 r. (Dz. U. nr 19, póź. 92) zaistniała możliwość dokonania zmiany granic miast na drodze administracyjnej i Ministerstwo Spraw Wewnętrznych przystąpiło do zbierania wymaganych materiałów niezbędnych do podjęcia decyzji przez Radę Ministrów. W piśmie wojewody, o którym wspomina się wyżej, czytamy: „O ile więc zdaniem Magistratu dla racjonalnego dalszego rozwoju m.

Płocka rozszerzenie granic byłoby wskazanym, przedłoży mi Magistrat odpowiednie wnioski zainteresowanych ciał samorządowych i niektóre dane statystyczne. Prośba o rozszerzenie granic miasta Płocka musi zawierać:

1) Uchwałę Rady Miejskiej m. Płocka dokładnie umotywowaną z oznaczeniem nowych granic, w tym celu należy dołączyć plan sytuacyjny miasta z oznaczeniem granic obecnych i granic projektowanych i dokładne orzeczenie każdej mającej się przyłączyć miejscowości [...] Następnie należy zasięgnąć opinii wszystkich mających się przyłączyć właścicieli nieruchomości, którzy swoją opinię mają wyrazić w formie uchwał gromadzkich [...] lub też w formie deklaracji, jeżeli chodzi o folwarki, lub pojedyncze domostwa.

2) Ponieważ skutek projektowanych zmian granic miasta zostaną terytorialnie dotknięte powiaty, zwróci się Magistrat do odnośnych Wydziałów Powiatowych z prośbą o wyrażenie w tym kierunku swej opinii w formie uchwały Wydziału Powiatowego. W tym celu należy również zwrócić się do zainteresowanych Rad Gminnych, które w formie uchwał przedłożą Magistratowi swoją opinię.

3) Do tak zebranego materiału dołączy Magistrat niektóre dane statystyczne, a mianowicie należy podać w cyfrach możliwie ścisłych: obecny obszar miasta i obszar mających się przyłączyć miejscowości, skład wyznaniowy miasta i miejscowości mających się przyłączyć do miasta, oznaczyć jaki charakter, miejski czy wiejski mają te miejscowości ze względu na sposób zabudowania, rodzaj zatrudnienia mieszkańców, wreszcie jak najsumienniejsz zbadać czy projektowane włączenia są istotne dla rozwoju miasta niezbędne.

4) Zebrany materiał przedłoży Magistrat najpóźniej dnia 15 lipca 1920 r." ¹⁰

Żądany przez wojewodę materiał nie został dostarczony przez władze miejskie w ustalonym przez niego terminie, o czym świadczyły liczne monity w sprawie bezzwłocznego wykonania „polecenia mojego z 30 maja 1920 r." ¹¹. Wydaje się, że zarówno władze wykonawcze, jak i władze samorządowe miasta Płocka bardziej były wówczas zainteresowane innymi sprawami aniżeli przygotowaniem dokumentacji niezbędnej dla podjęcia decyzji o włączeniu w granice miasta Płocka miejscowości Radziwie. Dopiero pod koniec r. 1920 sprawa rozszerzenia granic miasta nabrała nowych rumieńców i impulsów. W listopadzie tego roku Komisarz Ziemski skierował do magistratu pismo, w którym stwierdził, że: „[...] obowiązany jestem w jak najkrótszym terminie przedstawić projekt zarezerwowania odpowiedniej ilości ziemi na potrzeby miasta Płocka i jego mieszkańców, a szczególnie [dla] rzesz robotniczych, rzemieślniczych, urzędników państwowych, komunalnych i społecznych. W myśl tego polecenia zwracam się [...] o spieszne nadesłanie swej opinii, należycie umotywowanej, których gmin sąsiednich i okolicznych dotyczyć ma maksimum władania 60 ha, a w których należy pozostawić maksimum 180 ha (art. 2 ust. z dnia 15 lipca r.b. o wykonaniu reformy rolnej, Dz. Ust. Nr 70, poz. 462)" ¹².

W wyniku działań podjętych przez władze płockie (Magistrat i Radę Miejską) wyłoniono już drugą komisję złożoną z przedstawicieli Magistratu i Rady Miejskiej ¹³. Mając na względzie rozwój terytorialny miasta w bliższej i dalszej przyszłości Komisja wyraziła następującą opinię: w promieniu 10 km od centrum miasta maksimum posiadania ziemi winno wynosić 60 ha i z tego względu wszystkie majątki rolne o powierzchni większej niż 60 ha powinny ulec parcelacji. Uzasadniono tę propozycję tym, że drobne gospodarstwa wytwarzają więcej warzyw, owoców i roślin okopowych, są intensywniejsze pod względem hodowli trzody i bydła i mogą dostarczyć produkty swej pracy do miasta codziennie nie używając do tego celu nawet siły pociągowej ¹⁴. Wtedy też, tzn. pod koniec r. 1920 zrodziła się wśród działaczy społeczno-politycznych Płocka myśl znacznieszego powiększenia obszaru miasta nie tylko przez przyłączenie do niego Radziwia. Na wspólnym posiedzeniu członków Magistratu i przedstawicieli Rady Miejskiej uznano za pożądane włączenie do granic miasta następujących okolicznych miejscowości: Radziwia, Grabówki, części Podolszyc, folwark Niegłosy oraz osady położone po prawej stronie „Parowy" od Niegłos do Wisły w taki sposób, aby cała rzeka Brzeźnica znajdowała się na terytorium miasta ¹⁵. O tych zamierzeniach poinformowano władze województwa warszawskiego i w późniejszym okresie nie wracano już do sprawy powiększenia obszaru miasta o wyżej wymienione miejscowości a skoncentrowano uwagę tylko na sprawie przyłączenia do Płocka wsi Radziwie.

Wiosną roku 1921 władze miejskie Płocka skierowały do mieszkańców Radziwia odezwę, w której starały się wyjaśnić i uzasadnić korzyści z połączenia tych dwóch organizmów. Dla pełniejszego poznania argumentów, wysuwanych przez stronę płocką, przytacza się prawie w całości tę odezwę: „Do mieszkańców Radziwia (na ręce p. St. Paskudy). Magistrat projektuje przyłączenie Radziwia do Płocka. Przyłączenie to ze względu na położenie Radziwia jest korzystne dla obu stron.[...] Miasto projektuje umieszczenie budowy gazowni miejskiej na lewym brzegu Wisły w pobliżu portu, co byłoby ważnym zaczątkiem rozwoju przemysłu na terytorium Radziwia; również na tym terytorium Płock posiadać będzie stację kolejową do czasu przebudowania mostu. Miasto dołoży starań aby tereny

tamtejsze zostały zabezpieczone od zalewów skutkiem czego w bardzo krótkim czasie powstanie tam dzielnica fabryczna, posiadająca dla swego rozwoju port i komunikację kolejową. Planowa gospodarka miejska pod względem higienicznym (wodociągi, kanalizacja, szpitale itp.), szkolnictwa, rozbudowy oświetlenia elektrycznego itp. przyłączonej dzielnicy da duże plusy i podniesie wartość wszelkiej własności nieruchomości. Zniesienie obecnej granicy powiatów spowoduje zniesienie wszelkich zakazów przywozu i wywozu z Płocka do Radziwia i odwrotnie, opłat mostowych, rogałkowych itp., gdyż obecny most będzie stanowił ulicę miejską. Ludność Radziwia, jako mieszkańcy wiejscy, pozbawiona obecnie przydziałów aprowizacyjnych korzystać będzie z takowych na równi z mieszkańcami Płocka, we wszystkich sprawach nie będzie potrzebowała udawać się do Gostynina, gdyż proponuje się otwarcie w Radziwiu oddziału Magistratu na czele z ławnikiem wybranym przez tamtejszych mieszkańców. Radni tamtejsi będą brać udział w decydowaniu spraw miejskich w Radzie Miejskiej.

Wszelkie obawy co do opodatkowania gruntów, domów i placów obecnie istnieć nie mogą, gdyż według nowego prawa o podatku dochodowym państwowym [...] został (on) zniesiony, a w zamian tego miasta otrzymują subsydia państwowe z sumy ogólnego podatku państwowego. [...] W czasie normalnym miasto dostarcza podwód bardzo niewiele, gdyż jako jednostka samorządowa, niezależna od powiatu, nie wykonuje często niesłusznych żądań dostarczania podwód, czemu gmina rzadko może się oprzeć. [...] Magistrat przed-kładą powyższe celem zapoznania i wypowiedzenia się w poruszonyj sprawie tamtejszych mieszkańców" ¹⁶.

Sądzić należy, że wśród pewnej części mieszkańców Radziwia istniało wiele obaw związanych z przyłączeniem się do miasta. Świadczy o tym fakt, że do września r. 1921 miasto nie uzyskało odpowiedzi na pytanie czy społeczność radziwska zgadza się na wejście w granice Płocka i na jakich warunkach. W okresie lata tego roku wojewoda warszawski domagał się od prezydenta m. Płocka przedłożenia projektu zmiany granic miasta ¹⁷. Wydaje się także słusznym podejrzewać, że władze gminne Łącka i powiatowe Gostynina starały się nie dopuścić do połączenia Radziwia z Płockiem lub opóźnić ten fakt.

Staraniem władz miasta zwołane zostało na dzień 18 września 1921 r. w lokalu szkoły podstawowej pod przewodnictwem sołtysa Stanisława Paskudy zebranie ogólne mieszkańców Radziwia. Na zebranie zostali zaproszeni, po raz pierwszy przedstawiciele władz gminnych Łącka ¹⁸. Na zebraniu tym Płock reprezentowany był przez: Michalskiego - prezydenta, Macieszę - radnego, Wysockiego - budowniczego ¹⁹, Szczepańskiego - sekretarza Magistratu. Przedstawili oni zebranyj jeszcze raz korzyści wynikające z połączenia Radziwia z Płockiem. Po przeprowadzeniu dyskusji zebrani przed powzięciem ostatecznej decyzji wyłonili spośród siebie komisję do omówienia z przedstawicielami miasta warunków przyłączenia się do Płocka. W skład komisji wybrano: St. Dorobka, W. Dorobka, W. Swata, W. Flaczyńskiego, K. Zasadę, P. Flaczyńskiego, P. Fuza, St. Paskudę - sołtysa ²⁰. Komisja ta utrzymywała kontakty z władzami miejskimi Płocka, uczestnicząc m.in. w posiedzeniach Magistratu ²¹. Ażeby rozwiać wszelkie wątpliwości mieszkańców Radziwia, co do słuszności przyłączenia się do Płocka, Magistrat opracował w październiku odezwę p.t. „Do mieszkańców wsj. Radziwie”, w której jeszcze raz przedstawił argumenty za połączeniem się w jeden organizm ²². W tejże odezwie zapewniono ludności Radziwia o udzieleniu nowej dzielnicy miasta wszechstronnej pomocy w zakresie przekształcenia jej wiejskiego charakteru.

Na początku r. 1922 władze magistrackie miasta Płocka wysłały do Wojewody Warszawskiego pismo w sprawie przyłączenia do Płocka wsi Radziwie ²³. „Magistrat komunikuje, że po wszechstronnym zbadaniu sprawy rozszerzenia granic miasta Płocka, wynika konieczność przyłączenia wsi Radziwie, położonej na lewym brzegu Wisły, połączonej z miastem stałym mostem zbudowanym przez okupantów w r. 1916. Wieś Radziwie już dziś ściśle związana jest gospodarczo z Płockiem, ludność w 60% robotnicza a w 40% drobnorolna. Robotnicy i rzemieślnicy z powodu braku mieszkań w mieście mieszkają w Radziwiu, zatrudnieni są jednak w miejscowych zakładach przemysłowych i rzemieślniczych, chałupnicy zaś swoją produkcję spieniężają na rynku miejskim. Ludności rolniczej w ścisłym tego słowa znaczeniu w Radziwiu nie ma — posiadacze drobnych działek (od 2 do 5 mórg i zaledwie parę samodzielnych gospodarstw) trudnią się furmaństwem dowożąc dla miasta opał z okolicznych lasów oraz towary i materiały bądź to od Wisły, bądź też ze stacji kolejowej Kutno, poza tym uprawia się warzywa dla miasta oraz dostarcza mleko, rolnictwo zaś pod względem źródła dochodów jest dla niej nikłe.

Radziwie nie posiada zakładów przemysłowych oprócz warunków do budowy i reperacji berlinek i łodzi, prowadzonych przez Płockie Przedsiębiorstwo Żeglugi. Handel - to kilka sklepów zaopatrywanych przez hurtownie w Płocku.

Szkolnictwo rozwinięte bardzo słabo, skutkiem czego znaczna ilość dzieci uczęszcza do szkół powszechnych miejskich, czemu Zarząd miasta nie czyni przeszkód ze względu na to, że jak wyżej powiedziano w Radziwiu zamieszkują mieszkańcy Płocka. [...] Chorzy mieszkańcy Radziwia korzystają ze szpitali miejskich, jak również porad lekarskich udzielanych w przychodni miejskiej.

Światło elektryczne jest przeprowadzone z elektrowni miejskiej przez most do Radziwia i korzysta z niego znaczna część mieszkańców. Radziwie nie posiada straży pożarnej ani też narzędzi pożarniczych, a w razie pożaru na ratunek wyjeżdża straż ogniowa z Płocka bez żadnego wynagrodzenia. Pod względem urządzeń komunalnych i sanitarnych Radziwie stoi bardzo nisko; oprócz szosy przecinającej wieś, takowa nie posiada ani zabrukowanych ulic, ani chodników, obok domów mieszkalnych położone są stajnie, obory, gnojowniki, niekiedy najprymitywniejsze kloaki - stwarzają niemożliwe warunki sanitarne, woda do picia używana jest z najprymitywniejszych studni, przez nikogo nie badana, rzeź bydła i trzody odbywa się w domu bez żadnej kontroli sanitarnej, skutkiem czego nadzór nad jakością mięsa spożywczego w mieście jest bardzo utrudniony. Z powyższych względów Radziwie jest siedliskiem chorób zakaźnych, a jak twierdzą miejscowi lekarze, udzielający pomocy tamtejszej ludności, szerzy się tam w sposób zatrważający gruźlica. Zarazki tyfusu brzuszego, szkarlatyny, gruźlicy importowane są do miasta z mlekiem, mięsem i innymi artykułami spożywczymi.

Z powodu pomieszania ludności Płocka i Radziwia oraz bliskości i ścisłej łączności gospodarczej z miastem dla niego nie może być obojętnym tamtejszy stan sanitarny, gdyż walka z chorobami zakaźnymi i gruźlicą w mieście nie wyda pożądaných rezultatów skoro nie będzie obejmować ściśle związanego z nim siedliska.

Płock, jako położony na wysokiej górze, podnóże której dochodzi prawie do brzegów Wisły, nie może mieć portu przeładunkowego na swoim terytorium, skutkiem czego takowy pobudowany został na terytorium Radziwia, stanowiącym niski brzeg. Budowę portu w r. 1919 rozpoczęło miasto własnym kosztem, mając na względzie, że to urządzenie komunikacyjne przyczyni się do rozwoju przemysłu i handlu w mieście, dopiero w trakcie prowadzenia robót budowę portu przejęło Min. Robót Publicznych na rachunek skarbu. Do portu w najbliższej przyszłości przeprowadzona będzie odnoga kolejowa połączona z linią Płock-Kutno. To urządzenie komunikacyjne, posiadające nadzwyczaj ważne znaczenie dla miasta, może być wyzyskane po przeprowadzeniu całego szeregu robót inwestycyjnych, jak te: odpowiednich dojazdów, stacji wyładunkowej itp., czego nie wykona ani wieś Radziwie, ani też gmina Łąck. Urządzenia te potrzebne są nie tylko miastu, które dla swego rozwoju chętnie poniesie nawet wydatki pod warunkiem, że omawiane kryterium będzie przyłączone do miasta.

Płock ma doczekać się połączenia kolejowego w r. 1922 według informacji otrzymanych z Dyrekcji Budowy Kolei, linia Kutno-Płock będzie doprowadzona do Radziwia. Do czasu pobudowania mostu kolejowego przez Wisłę, a jest to bardzo odległa przyszłość, Płock będzie posiadał stację kolejową w Radziwiu i w tym wypadku dojazd do stoczni oraz wszelkie inne urządzenia wymagać będą wielkich nakładów, których Radziwie nie wykona wskutek czego miasto ponosić będzie kolosalne straty.

Część Radziwia położoną nisko, przy wysokim stanie wody na Wiśle, jest zalewana - zachodzi więc konieczność zabezpieczenia brzegów. Roboty te mogą być wykonane przez miasto przy pomocy finansowej ze strony państwa. Tylko wówczas teren tamtejszy nadawać się będzie do budowy zakładów przemysłowych. Dla zapoczątkowania rozwoju przemysłu na terenie Radziwia zarząd miasta projektuje budowę gazowni obok portu. Wykonanie planów powierzono Polskiemu Towarzystwu Gazowniczemu.

Odcięcie Płocka od jego komunikacji kolejowej (stacji) i wodnej (port) niezależnie od tego, że przeczy wszelkim zasobom gospodarki, pozbawi miasto najwydatniejszych źródeł dochodu w postaci przyznanego miastu podatku od ładunków kolejowych i wodnych oraz biletów pasażerskich. Dla Radziwia zaś wspomniane źródła dochodów nie są przewidziane i jako takie nie istnieją. Poza tym Radziwie pod względem źródeł dochodu nie przedstawia dla miasta żadnej wartości, lecz przeciwnie będzie wymagało bardzo wielkich nakładów. [...] Gdyby nie przytoczone względy gospodarcze, sanitarne, i inne, Zarząd Miasta nie myślałby nawet o przyłączeniu Radziwia.

Wyłączenie Radziwia z gminy Łąck starostwa gostynińskiego nie stanowi dla nich żadnej krzywdy gospodarczej, tamtejsze tereny rolne nic przeto nie tracą na swojej urodzajowości, natomiast pozbawienie Płocka wpływu na przeznaczone dla niego arterie komunikacyjne i niepozwolenie mu na zdobycie terenów nadających się dla rozbudowy przemysłu nie tylko że nie pozwoli mu należycie rozwinąć się, ale spowoduje upadek miasta. Należy zaznaczyć, że Magistrat opracowując plan regulacyjny miasta już przyjął pod uwagę włączenie Radziwia w sferę swoich interesów. Grunty Radziwia jako włościąńskie w dotychczasowym stanie rzeczy nie mogą być dzielone na drobne części, a po przyłączeniu do miasta ograniczenie to upadnie w myśl ustawy z dn. 20 maja 1921 r. w przedmiocie zniesienia ograniczeń dla gruntów włościąńskich wchodzących w obręb miast (Dz. Ust. Nr 46, poz. 280).

Ludność Radziwia mając pod bokiem wszelkie władze administracyjne, sądowe itp. zmuszona jest załatwiać swoje sprawy w odległym o 21 km Gostyninie.

Z powyższych względów i zważywszy,

- że opinia Rady gminnej Łąck wypowiedziana przeciwko przyłączeniu Radziwia do Płocka godzi w interesy tego miasta i przyszły jego rozwój,

- że projektowana osada i gmina Radziwie nie ma żadnej racji samodzielnego bytu jako jednostka zbyt mała, gospodarczo zupełnie nierozwinięta, żyjąca kosztem miasta i gospodarczo od niego zależna,
- że utworzenie tej osady nie jest uzasadnione ani względami gospodarczymi, ani też organizacyjnymi,
- że przyłączenie Radziwia do Płocka nie tylko, że nie szkodzi interesom tamtejszej ludności, a przeciwnie daje możliwość lepszego rozwoju tej miejscowości, a stąd korzyści materialnych mieszkańców
- Magistrat zwraca się do Pana Wojewody z prośbą o wydanie decyzji na przyłączenie Radziwia do Płocka²⁴.

Pragnę w tym miejscu wyjaśnić, że poprzez przytoczony w całości tekst pisma Magistratu m. Płocka do Wojewody Warszawskiego, chcę przedstawić obraz ówczesnego Radziwia, widziany przez płocczan, jak też zachować stylistykę korespondencji urzędowej z początku lat dwudziestych bieżącego wieku. Sądzić też należy, że argumenty przytoczone w cytowanym piśmie gloryfikowały poczynania władz miejskich Płocka, a dyskredytowały w jakimś stopniu Radziwie i jego mieszkańców.

Po otrzymaniu wniosku w sprawie przyłączenia Radziwia do Płocka władze wojewódzkie zażądały odpowiedzi na następujące pytanie: „[...] czy projektowana zmiana granic miasta Płocka przez przyłączenie wsi Radziwie jest przedstawiona w formie ostatecznej i czy Zarząd Miasta nie przewiduje już włączenia w granice miasta: wsi Grabówka, części Podolszyc, folwarku Niegłosa i osad położonych po prawej stronie Parowy od Niegłosa do Wisły”²⁵? Odpowiedź Prezydenta była dość szybka i zdecydowana: „[...] dla rozwoju miasta konieczne jest przyłączenie Radziwia. Uzyskane tereny wystarczą w zupełności na zaspokojenie potrzeb miasta, tzn. na lewym brzegu Wisły ulokuje się przemysł, na prawym zaś dzielnicę mieszkaniową. Sprawa przyłączenia do miasta miejscowości wymienionych w piśmie Wojewody nie jest aktualną[...]”²⁶.

W dniu 4 sierpnia 1922 r. odbyło się posiedzenie Rady Miejskiej m. Płocka z udziałem członków Magistratu, na którym to posiedzeniu podjęto uchwałę następującej treści: „[...] Rada Miejska uznając za niezbędne dla rozwoju Płocka przyłączenie do niego wsi Radziwie, upoważnia Magistrat do formalnego załatwiania tej sprawy”²⁷. Cytowany wyżej dokument stanowił ostatni załącznik do akt w sprawie przyłączenia Radziwia do Płocka i został dostarczony do Wojewody. Nastąpił teraz kilkumiesięczny okres oczekiwania na decyzję władz centralnych w sprawie zmiany granic administracyjnych miasta Płocka.

Dopiero w kwietniu 1923 r. nadeszła do Płocka oczekiwana wiadomość o włączeniu Radziwia w granice miasta Płocka. W dniu 12 kwietnia 1923 r. odbyła się w magistracie konferencja, podczas której prezydent - Antoni Michalski zakomunikował zebrany, że w Dzienniku Ustaw Nr 28 z 20 marca 1923 r., poz. 171 zostało opublikowane rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 marca tego roku o włączeniu wsi Radziwie do Płocka²⁸. Zebrani uczestnicy na tejże naradzie przyjęli następujący plan działania:

- 1. W sprawie przejęcia:** postanowiono porozumieć się z Sejmikiem Gostynińskim aby ten wydelegował przedstawicieli Sejmiku i Rady Gminnej w celu: przekazania Miastu spraw dotyczących Radziwia (akta, plany, rejestry pomiarowe, księgi uchwał, księgi ludności itp.) przekazanie majątku, przeprowadzenie rozrachunku między gminą Łąck. a Płockiem.
  - 2. W sprawie reprezentacji wsi Radziwie:** ustalono, że do czasu wejścia do Rady Miejskiej oficjalnych przedstawicieli wsi Radziwie (radnych), Magistrat powoła na drodze wyborów delegację w składzie pięciu osób, które stanowiąc będą ciało doradcze w sprawach dotyczących Radziwia.
  - 3. Sprawy finansowe:** podatki - w r. 1923 pobrać od mieszkańców Radziwia tylko te podatki, które ludność wpłacałaby na korzyść Sejmiku i Rady Gminnej Łąck. Postanowiono zwolnić mieszkańców Radziwia od opłaty rogatekowej, ale nie zwolniono ich od miejskiego podatku kołowego i od zwierząt domowych.
Budżet - postanowiono sporządzić dodatkowy budżet wpływów z Radziwia i wpływy te w całości przeznaczyć na rozwój tej miejscowości.
  - 4. Sprawy budowlane:** W początkowej fazie działania postanowiono: opracować plan Radziwia, wytyczyć ulice oraz wydać zarządzenie dotyczące zezwoleń Zarządu Miasta na wznoszenie nowych budynków, jak też zbudować dojazd do stacji kolejowej. Ponadto zaplanowano dokończenia budowy portu, dojazdu do niego i do stacji przeładunkowej, wybudowanie bocznicy kolejowej do portu oraz obwałowanie i umocnienie brzegów Wisły.
  - 5. Inne problemy:** Wzmocnienie nadzoru sanitarnego i zwrócić szczególną uwagę na walkę z chorobami zakaźnymi, otwarcie punktu leczniczego²⁹.
- Obecnie nastąpił intensywny okres działań, władz miejskich Płocka na rzecz pełnej inkorporacji Radziwia do miasta. Już 23 kwietnia omówiono szczegółowe warunki i sposoby włączenia Radziwia do organizmu miejskiego z udziałem mieszkańców Radziwia, którzy byli członkami Rady Gminnej w Łącku³⁰. Pod koniec kwietnia tego roku Prezydent miasta Płocka wysłał pismo do Wojewody Warszawskiego, aby ten wydał rozporządzenie wykonawcze zainteresowanym stronom w sprawie pełnej realizacji Rozporządzenia Rady Ministrów o rozszerzeniu granic Płocka³¹. Wojewoda Warszawski zobowiązał Starostę Gostynińskiego do powołania Komisji Likwidacyjnej, której zadaniem było formalne „przekazanie z jednej strony a przyjęcie z drugiej strony wsi Radziwie,

włączonej do miasta Płocka rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 7 marca 1923 r." ³². Władze powiatu gostynińskiego nie spieszyły się jednak z wykonaniem tego zadania. Dopiero na początku października 1923 r. nastąpiło formalne przekazanie (ze strony gostynińskiej) i przyjęcie (przez stronę płocką) Radziwia. Aktu przekazania dokonali w imieniu Starosty Gostynińskiego: Tadeusz Szarowski - referent, Józef Paliwoda - wójt gminy Łąck, Stanisław Paskuda - sołtys wsi Radziwie ³³. Ze strony samorządu m. Płocka przejęli Radziwie: Antoni Michalski - prezydent, Emil Dudziński - wiceprezydent, Wincenty Majewski - ławnik ³⁴. W czasie tej uroczystości ustalono, że „sprawa podziału majątku gminy Łąck, leżącego w obrębie wsi Radziwie będzie traktowana oddzielnie przez odpowiednie do tej czynności powołane komisje” ³⁵.

O godz. 16.00 wójt gminy Łąck - Józef Paliwoda i sołtys wsi Radziwie - Stanisław Paskuda przekazali Antoniemu Michalskiemu - prezydentowi miasta Płocka następujące dokumenty:

1. Tabelę Likwidacyjną wsi Radziwie z roku 1869.
2. Plan gruntów wsi Radziwie sporządzony w roku 1892.
3. Trzy tomy ksiąg ludności, a mianowicie IV, V, VI (t. IV od karty I do 795, t. V od I do 878 karty, t. VI od I do 637 karty).
4. Ośiem teczek z dokumentami Stanu Cywilnego do ksiąg ludności.
5. Dwie księgi uchwał Zebrań Gromadzkich (księgę uchwał założoną w r. 1900 i księgę uchwał założoną w r. 1922).
6. Odznakę urzędową sołtysa oraz jego pieczęć ³⁶.

Dokumenty te przejął prezydent miasta Płocka, po czym zebrani o godz. 18.00 podpisali odpowiedni protokół. Oryginały protokołów otrzymali: Magistrat m. Płocka, Urząd Gminny w Łącku, Starostwo Gostynin, oraz Urząd Wojewódzki w Warszawie za pośrednictwem starostwa gostynińskiego.

Można by sądzić, że rozpoczęte w r. 1919 działania w sprawie włączenia Radziwia zakończyły się w październiku r. 1923, a więc po przeszło czterech latach różnych działań, starań i zabiegów ku zadowoleniu zainteresowanych stron. Ale tak się nie stało, o czym świadczą liczne dokumenty, spośród których tylko nieliczne w odpowiednich skrótach przedstawiam:

1. Pismo wojewody warszawskiego do p. starosty w Gostyninie z dnia 18 października 1923r. ³⁷

„Zgodnie z wnioskiem p. Starosty [...] z dnia 6 października r.b. powołuję Komisję Likwidacyjną, zadaniem której będzie przygotowanie i opracowanie projektu rozdzielenia majątku zainteresowanych związków komunalnych oraz oznaczenie ich obowiązków w związku z dokonaniem włączenia wsi Radziwie do obszaru m. Płocka. Skład Komisji Likwidacyjnej tworzą: Prezydent m. Płocka, Przewodn. Wydziału Powiatowego w Gostyninie, dwóch członków Wydz. Pow. w Gostyninie i dwóch członków Magistratu m. Płocka. Przewodniczącym Komisji wyznaczam Pana Starostę jako przewodniczącego Wydziału Powiatowego w Gostyninie”.

2. Protokół posiedzenia Komisji Likwidacyjnej przyłączenia Radziwia do m. Płocka z dnia 5 XII 1923 r. ³⁷

„Zgodnie z pismem p. Wojewody Warszawskiego [...] w dniu 5 grudnia 1923 r. w gmachu Magistratu m. Płocka zebrała się Komisja Likwidacyjna przyłączenia Radziwia do m. Płocka w składzie:

- a) ze strony Powiatowego Związku Komunalnego p.p. A. Piankiewicz - starosta oraz R. Hiberszberg i M. Żyliński,
- b) ze strony m. Płocka p.p. A. Michalski - prezydent oraz członkowie Rady Miejskiej adwokaci p.p. R. Lutyński i K. Mayzner.

Komisja, po rozważeniu i szczegółowym przedyskutowaniu następujących się w przedmiocie obrad kwestii, postanowiła:

1. Sprawę odszkodowania na rzecz gminy Łąck ze strony m. Płocka z tytułu przyłączenia gruntu i gmachu szkolnego w Radziwiu odroczyć na następne posiedzenie, na które oprócz członków Komisji zaprosić wójta gminy Łąck, dwóch radnych tejże gminy, dwóch inspektorów, dwóch przewodniczących Dozorów Szkolnych gminy Łąck i miasta Płocka.
2. Zaległy podatek z dodatkowego budżetu uchwalonego przez Sejmik Gostyniński w miesiącu sierpniu 1923r. w wys. 10 748 900 Mk ściągnąć z mieszkańców Radziwia, przyczym 2/5 powyższej sumy wypłacić Pow. Związkowi Komunalnemu w Gostyninie tytułem zwrotu administrowania wsią Radziwie do 3 X 1923 r. [...] pozostała zaś 3/5 części uzyskanej sumy przelać do kasy m. Płocka.
3. Uznać, że przekazanie wsi Radziwie miastu Płock w granicach obecnych nie następuje żadnej wątpliwości.
4. Uznać, że wszelkie inne rachunki pomiędzy obiema gminami z tytułu przekazania miastu Płock Radziwia są zakończone”.

3. Pismo Urzędu Gminnego w Łącku do Magistratu m. Płocka z dnia 28 stycznia 1924 r.³⁷

„W odpowiedzi na pismo z dnia 5 marca 1924 r. Urząd Gminny komunikuje, że aktów wyjaśniających tytuł własności gruntu i gmachu szkolnego w Radziwiu nie posiada. Grunt szkolny w Radziwiu został nadany szkole ukazem 1864 r. i jest zapisany do tabeli likwidacyjnej tej wsi jako własność szkoły wiejskiej, znajdujący się na nim dom był pobudowany przez wieś Radziwie. Prawo własności do wspomnianych: gruntu i budynku gmina nabyła w 1896 r. po przemianowaniu na mocy prawa rosyjskiego szkół wiejskich na gminne, od którego to czasu utrzymywała szkołę w Radziwiu”.

4. Pismo Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do p. Wojewody Warszawskiego z dnia 7 czerwca 1926 r.³⁷

„Załatwiając sprawozdanie w sprawie rozszerzenia granic m. Płocka stanowi, co następuje:

Grunt i budynek szkolny znajdujące się na terenie b. wsi Radziwie, włączonej do Płocka przechodzą na własność gminy miejskiej Płock bez odszkodowania ze strony tej ostatniej na rzecz gminy Łąck [...]”.

Ostateczne załatwienie wszystkich spraw związanych z włączeniem Radziwia do Płocka zostało sfinalizowane dopiero w połowie 1926 r.

PRZYPISY

- 1 Pismo Magistratu m. Płocka do Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie z dnia 26 kwietnia 1923 r. Akta miasta Płocka. Wojewódzkie Archiwum Państwowe (dalej WAP), sygn. 21498.
- 2 Pismo mieszkańców Radziwia do Rady Miejskiej m. Płocka z dnia 25 kwietnia 1919 r. Akta miasta Płocka. WAP, sygn. 21498.
- 3 Pismo Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do wszystkich Przewodniczących Wydziałów Powiatowych i Prezydentów Miast z dnia 13 marca 1919 r. Akta miasta Płocka. WAP, sygn. 21498.
- 4 Pismo Prezydenta m. Płocka do Rady Miejskiej m. Płocka z dnia 25 kwietnia 1919 r. Akta miasta Płocka. WAP, sygn. 21498.
- 5 *Tamże*, WAP, sygn. 21498.
- 6 Wyciąg z protokołu posiedzenia Rady Miejskiej m. Płocka z dnia 13 maja 1919 r. Akta miasta Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 7 *Tamże*, WAP, sygn. 21498. --
- 8 Pismo Magistratu m. Płocka do Wojewody Warszawskiego z dnia 25 X 1920 r. Akta miasta Płocka WAP, sygn. 21498. Ponadto w innym wcześniejszym piśmie do Wojewody Warszawskiego stwierdza się że: „[...] chwila obecna wymaga wyłączenia wszelkich sił w kierunku działalności dla obrony Państwa. Sprawa regulacji granic miasta siłą faktów musi zejść na drugi plan. Jednak Magistrat starać się będzie o załatwienie jej w możliwie krótkim czasie”. Pismo do Wojewody warszawskiego z dnia 2 sierpnia 1920 r. Akta miasta Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 9 Pismo Wojewody Warszawskiego do Magistratu m. Płocka z dnia 30 maja 1920 r. w sprawie zmiany granic miasta Płocka, Akta miasta Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 10 *Tamże*, WAP, sygn. 21498. Dla podkreślenia obowiązującego wówczas stylu i języka pism urzędowych stosowanych ówczesnie, przytaczam w całości i bez zmian cytowania pismo Wojewody Warszawskiego do Magistratu m. Płocka z dnia 30 maja 1920 r.
- 11 Monity Wojewody Warszawskiego do Magistratu m. Płocka z dnia 11 X 1920 r., 25 X 1920 r., 11 XI 1920 r. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 12 Pismo Komisarza Ziemskiego nr 1353 z dn. 19 listopada 1920 r. do Magistratu m. Płocka. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 13 Magistrat m. Płocka delegował do komisji: inż. A. Michalskiego - Prezydenta, E. Dudzińskiego - wiceprezydenta, L. Gałkowskiego - ławnika, a Rada Miejska wybrała do tejże komisji następujących radnych: Sarna, Pełkowski, ks. Klimkiewicz. Wyciąg z protokołu posiedzenia Rady Miejskiej m. Płocka z dnia 25 listopada 1920 r. oraz pismo Magistratu m. Płocka do Komisarza Ziemskiego w Płocku z dn. 14 grudnia 1920r. Akta miasta Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 14 Pismo do Pana Komisarza Ziemskiego w Płocku z dnia 14 grudnia 1920 r. Akta m. Płocka, WAP, M sygn. 21498.
- 15 Protokół z posiedzenia Magistratu oraz z członkami Rady Miejskiej z dnia 13 grudnia 1920 r. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498,
- 16 Pismo Magistratu m. Płocka do Wojewody Warszawskiego z dnia 15 grudnia 1920 r. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498. Pismo Magistratu m. Płocka z dnia 2 kwietnia 1921 r. do mieszkańców Radziwia. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 17 Upomnienia Wojewody Warszawskiego do Prezydenta m. Płocka z dn. 9 lipca i 26 sierpnia 1921 r. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.

- 18 Pismo Magistratu m. Płocka z dn. 14 września 1921 r. do Urzędu Gminy Łąck. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 19 Pod pojęciem budowniczego należy rozumieć pracownika Magistratu zajmującego się sprawami budownictwa miejskiego.
- 20 Protokół z zebrania mieszkańców Radziwia w dniu 18 września 1921 r. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 21 Pismo Magistratu m. Płocka do sołtysa wsi Ra-dziwie z dn. 15 października 1921 r. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 22 Odezwa „Do mieszkańców wsi Radziwie z dn. 21 października 1921 r.". Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 23 Pismo Magistratu m. Płocka do Wojewody Warszawskiego z dnia 4 stycznia 1922 r. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 24 W załączniku do pisma skierowanego do Wojewody Warszawskiego w dniu 4 stycznia 1922 r. przedstawiono stosunek terytorialny i zaludnienie miasta Płocka i wsi Radziwie; obszar Płocka wynosił 1.228 ha, a Radziwia 834,7 ha, ludności Płock liczył 26.417 osób, a Radziwie 2.020. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 25 Pismo Wojewody do Prezydenta m. Płocka z dn. 23 stycznia 1922 r. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 26 Pismo Magistratu m. Płocka do Wojewody Warszawskiego z dnia 4 lutego 1922 r. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 27 Wyciąg z protokołu posiedzenia Rady Miejskiej w Płocku w dniu 4 sierpnia 1922 r. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 28 Protokół z konferencji w sprawie przejęcia wsi Radziwie, odbytej w dniu 12 kwietnia 1923 r. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498. W konferencji tej wzięli udział oprócz prezydenta: dr A. Maciesza, lekarz miejski Frankowski, lek. wet. Biesiekierski, budowniczy Wysocki, sekretarz Skorupowski.
- 29 *Tamże*, Akta m. Płocka, sygn. 21498.
- 30 W spotkaniu wzięli udział następujący mieszkańcy Radziwia: Jurkowski (nauczyciel), St. Dorobek, W. Flaczyński, P. Fuz, St. Paskuda. Protokół ze spotkania w Magistracie w dniu 23 kwietnia 1923 r. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 31 Pismo Magistratu m. Płocka do Wojewody Warszawskiego z dnia 26 kwietnia 1923 r. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 32 Pismo Wojewody Warszawskiego do Starosty w Gostyninie z dnia 12 czerwca 1923 r. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 33 Protokół w sprawie przejęcia wsi Radziwie przez Magistrat m. Płocka od Starosty Gostynińskiego w dniu 3 października 1923 r. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 34 *Tamże*, Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 35 *Tamże*, Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 36 *Tamże*, Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.
- 37 Zob. Akta m. Płocka, WAP, sygn. 21498.